

AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

TARİHİ BİLMEK TARİHTEN DERS ALMAK

Gürsel DEMİROK

Blog No: 16
17.08.2026

Gürsel DEMİROK(*)

Geçenlerde sosyal medyada etkileyici bir video izledim. Videoda, Amerikalı tarihçi ve Louisville Üniversitesi profesörü Justin McCarthynin çalışmalarından hareketle Balkanlarda geçen yüzyıllarda yaşanan büyük trajediler anlatılıyordu.

McCarthynin Türkiye ile doğrudan bir bağı ya da bu meselede millî bir aidiyeti bulunmadığına dikkat çekildikten sonra, tarihî görüntüler eşliğinde Balkanlardaki Osmanlı Müslümanlarının uğradığı katliamlar, sürgünler ve zorunlu göçler sıralanıyordu.

Videoda özetle şu görüş dile getiriliyor:

Balkanlarda Türklere olanlar, insanoğlunun başına gelen en kötü felaketlerden biridir.

Ardından 1821den 1922ye uzanan yaklaşık yüzyıllık dönemde milyonlarca Osmanlı Müslümanının yaşadığı topraklardan sürüldüğü; milyonlarcasının savaşlarda, katliamlarda, göç yollarında, açlık ve hastalık nedeniyle hayatını kaybettiği anlatılıyor.

1821 Yunan İsyanı sırasında yaşanan Tripoliçe Katliamından 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşına, Balkan Savaşlarından Osmanlı Devletinin Avrupadaki topraklarını kaybetmesine kadar uzanan süreçte yaşanan büyük nüfus hareketlerine dikkat çekiliyor. Türklerin ve diğer Müslüman toplulukların yaşadıkları köy ve kasabalardan çıkarılması, evlerinin yakılması, geri dönüşlerinin engellenmesi ve yüz binlerce insanın Anadoluya doğru göç etmek zorunda bırakılması anlatılıyor.

Videonun en çarpıcı cümlelerinden biri ise şu:

Balkanlar bir coğrafya değil, bir yaradır.

Videonun, Justin McCarthynin *Ölüm ve Sürgün* (orijinal başlık: *Death and Exile: The Ethnic Cleansing of Ottoman Muslims, 1821* □□□□, Princeton, NJ: Darwin Press, 1996) adlı eserinden geniş ölçüde yararlanılarak hazırlandığı anlaşılıyor.

McCarthynin ortaya koyduğu rakamların ve bazı tarihsel değerlendirmelerinin akademik dünyada tartışıldığını da belirtmek gerekir. Ancak tartışılması zor olan bir gerçek var: Osmanlı İmparatorluğunun çözülme döneminde Balkanlar, Kafkasya ve Anadoluyu içine alan geniş bir coğrafyada milyonlarca insan öldü, yerinden edildi veya yüzyıllardır yaşadığı toprakları terk etmek zorunda kaldı.

Bunlar tarihimizin acılarla, trajedilerle dolu sayfalarıdır.

Osmanlı İmparatorluğunun çöküş yılları, yalnızca toprakların kaybedildiği yıllar değildir. Aynı zamanda insanların evlerini, köylerini, şehirlerini, yakınlarını ve geçmişlerini kaybettikleri yıllardır.

19. Yüzyıl ve 20. Yüzyılın başlarında Balkanlarda, Kafkasyada ve Osmanlı coğrafyasının değişik bölgelerinde milyonlarca Türkün ve Müslümanın öldürülmesi, sürülmesi ve göçe zorlanması bu dönemin önemli gerçeklerinden biridir.

Rus İmparatorluğunun yayılmacı siyaseti ve Balkanlarda yeni ulus devletlerin ortaya çıkışı, tarih yazımında uzun yıllar ağırlıklı olarak Osmanlı İmparatorluğundan kopan Hristiyan milletlerin bakış açısından anlatıldı. Oysa aynı tarih, emperyalizmin, milliyetçiliğin, savaşların ve etnik çatışmaların mağduru olan Türklerin ve diğer Müslüman toplulukların gözünden bakıldığında başka acıları da ortaya koyuyor.

McCarthynin *Ölüm ve Sürgün* adlı eserinin önemi de burada ortaya çıkıyor. Eser, tarih sahnesinin çoğu zaman arka planında bırakılan bu insanların yaşadıklarına farklı bir pencereden bakıyor.

Çevremize baktığımızda dedeleri Balkanlardan, Kafkasyadan göç etmiş, Birinci Dünya Savaşı yıllarında büyük acılar ve trajediler yaşamış ne kadar çok insanımız olduğunu görürüz.

Bu coğrafyada hemen her ailenin geçmişinde bir göçün, bir kaybın, bir ayrılığın hikâyesi vardır.

Fakat bu hikâyeler çoğu zaman ailelerin içinde anlatılan bölük pörçük hatıralar olarak kalıyor. Yeni kuşaklar dedelerinin, ninelerinin hangi şartlarda yaşadıklarını, nerelerden ve neden göç etmek zorunda kaldıklarını yeterince bilmiyor.

Geçmişte yaşananları kimileri gibi propaganda malzemesi yapmak doğru değil. Ancak unutmak da doğru değil.

Yüzyıllarca birlikte yaşadığımız insanlar ile ilgili olarak savaş, dağılma yıllarında yaşanan

trajediler hakkında okullarda bizlere okutulan tarih kitaplarında fazla bilgi yoktu. Besbelli ki kuranlar; Cumhuriyetin kin, nefret ve intikam üzerine değil; barış, dostluk, karşılıklı anlayış ve saygı üzerine inşa edilmesini öngörmüşlerdi.

Dünü bilmeden bugünü tam anlamak mümkün değildir.

Dostluğun, barışın ve bir arada yaşamanın kıymetini de ancak geçmişte bunların kaybedilmesinin insanlara nelere mal olduğunu bilirsek daha iyi anlayabiliriz.

Bu nedenle, ucuz propagandaya ve yeni düşmanlıklar üretmeye kaçmaksızın tarihimize ilişkin objektif çalışmalar yapılması önemlidir. Son yıllarda televizyonlarda yayımlanan belgeselleri, tarihî dizileri ve filmleri, akademik araştırmaları, romanları, öyküleri ve medyada çıkan nitelikli yazıları bu açıdan değerli buluyorum.

Ancak meselenin bir başka boyutu daha var.

Tarihte yaşanan felaketlerin ve kaybedilen toprakların yarattığı travmaların etkileri toplumların hafızasından kolay kolay silinmez.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ve geniş bir coğrafyanın kısa süre içerisinde kaybedilmesinin yarattığı tarihsel travmanın izlerini bugün dahi toplumumuzda görmek mümkün.

Kimi zaman dile getirilen endişeleri doğru değerlendirebilmek için toplumların tarihsel hafızasına bakmak gerekir.

Kaybedilen toprakların yol açtığı travmalar derin olur. Psikolojik ve sosyal etkileri nesiller boyunca devam edebilir. Toplumsal hafızada oluşan tehdit algısı kuşaktan kuşağa aktarılır. Yeniden kaybedeceğiz veya ülke yeniden bölünecek endişesi ortaya çıktığında milliyetçi ve güvenlikçi reflekslerin güçlenmesi de şaşırtıcı değildir.

Ancak burada önemli bir ayrım yapmak gerekiyor.

Tarihi bilmek başka şeydir, tarihin esiri olmak başka şey.

Geçmişte yaşananları unutmak doğru değildir. Fakat geçmişin öfkesini yeni nesillere miras bırakmak da doğru değildir.

Tarihten ders almak, yüzyıl önce yaşanan düşmanlıkları yüz yıl sonra yeniden üretmek anlamına gelmemeli.

Tam tersine, tarih bize savaşın, etnik ve dinî düşmanlığın, zorunlu göçlerin ve parçalanmanın toplumlara ne kadar ağır bedeller ödettiğini öğretmeli.

Sürekli tehdit altında hisseden bir toplum yaratmak yerine; toplumsal yapıyı, birlik ve beraberliği, demokratik kurumları ve iç cepheyi güçlendirmek gerekir.

Güvenli bir millî kimlik yalnızca kaybedilen topraklar ve geçmişte çekilen acılar üzerine kurulamaz. Sanatla, bilimle, eğitimle, üretimle, hukukla, refahla ve ortak bir gelecek idealiyle de beslenmelidir.

Tarih eğitimi de düşmanlık üreten bir dilden çıkarılıp analitik, objektif ve barışçı bir perspektife taşınmalıdır.

Bir zamanlar büyük acıların yaşandığı Balkanlar ve Kafkasya ile bugün kültürel, ekonomik ve insani köprüler kurabilmek, geçmişi unutmak değildir.

Aksine, tarihten ders çıkarmanın belki de en anlamlı biçimidir.

Çünkü tarih bize yalnızca kimlerle savaştığımızı değil, barışın neden korunması gerektiğini de öğretir.

Geçmişimizi bilelim.

Acılarımızı unutmayalım.

Ama onları yeni acıların gerekçesi haline de getirmeyelim.

Tarihi bilmek önemlidir. Asıl önemli olan ise tarihten ders alabilmektir.

(*) E. Diplomat

(**) Sayın Demirokun yukarıda incelediği konular geçmişte AVİM tarafından da incelenmiş ve okuyucuların dikkatine sunulmuştur.

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: DEMİROK, Gürsel. 2026. "TARİHİ BİLMEK TARİHTEN DERS ALMAK." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2026 / 16. Ağustos 17. Erişim Kasım 20, 2026. https://avimbulten.org/public/Blog/TARIHI-BILMEK-TARIHTEN-DERS-ALMAK

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır